

# Universitätsbibliothek Wuppertal

## Annæi Senecæ Tvm Rhetoris Tvm Philosophi Opera Omnia

Cum Andreae Schotti ad veterum exemplarium fidem castigatione: Cuius libros pagina sequens exhibet - Adiectus est rerum memorabilium Index locupletissimus

**Seneca, Lucius Annaeus <Rhetor>**

**Genevæ, [1646]**

Liber tertius

---

**Nutzungsrichtlinien** Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1515](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1515)

niet dies, quo illi animum meum ostendam? Hic ipse est quo ille suum ostendit. Excipe beneficium, amplexare, gaude: non quod accipias, sed quod reddas, debiturus. Non adibis tam magnæ rei periculum, ut casus ingratum facere te possit. Nullas tibi proponam difficultates, ne respondeas animum, ne laborum ac longæ seruitutis expectatione deficias. Non differo te: de præsentibus fiat. Nunquã eris gratus, nisi statim sis. Quid ergo facies? Non arma sumenda sunt: & fortasse erunt. Non maria emetienda: fortasse etiam ventis in nantibus solues. Vis reddere beneficium? Benigne accipe, reculisti gratiam: non ut soluisse te putes, sed ut se-curior debeas.

LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

**N**ON referte beneficiis gratiam, & est turpe, & apud omnes habetur, Ebuçi Liberalis. Ideo de ingratissimis etiam ingrati queruntur: cum interim hoc omnibus hæreat, quod omnibus displicet: adeoq; in contrarium itur, ut quosdam habeamus infestissimos non post beneficia tantum, sed propter beneficia. Hoc prauitate naturæ accidere quibusdam non negauerim: pluribus, quia memoriam tempus interpositum subduxit. Nam quæ recentia apud illos viguerunt, ea interiecto spatio obsolescunt. De quibus fuisse mihi tecum disputationem scio, cum illos non ingratos vocares, sed oblitos: tanquam ea res ingratum excuset, quæ facit. An quia hoc accidit alicui, non sit ingratus: cum hoc non accidat, nisi ingrato? Multa sunt genera ingratorum. Ut fur, homicidarum: quorum vna culpa est, ceterum in partibus varietas magna. Ingratus est, qui beneficium accepisse se negat, quod accepit. Ingratus est qui dissimulat. Ingratus, qui non reddit: ingratusque omnium qui oblitus est. Illi enim si non soluunt, tamen debent: & extat apud illos vestigium certe meritum, intra malam conscientiam conclusorum. Et aliquando ad referendam gratiam conuerti ex aliqua causa possunt, si illos pudor admonuerit: si subita honestæ rei cupiditas: qualis solet ad  
scm;

tempus, etiam in malis pectoribus exurgere: si inuitaverit facilis occasio. Hic nunquam fieri gratus potest, cui totum beneficium elapsum est. Et vtrum tu peiorem vocas apud quem gratia beneficij intercidit, an apud quem etiam memoria? Luscosi oculi sunt, qui lucem reformidant: cæci qui non vident. Et parentes suos non amare, impietas est: non agnoscere, insania. Quis tam ingratus est quàm qui quod in prima parte animi positum esse debuit, & semper occurrere, ita se posuit & abiecit, vt in ignorantiam vertetur? Apparet illum non sæpe de reddendo cogitasse, cui obrepfit obliuio.

CAP. II. DENIQUE ad reddendam gratiam, & virtute opus est, & tempore, & facultate, & aspirante fortuna. Qui meminit, sine impendio gratus est. Hoc quod non operam exigit, non opes, non felicitatem: qui non præstat, nullum habet quo lateat patrocinium. Nunquam enim voluit gratus esse, qui beneficium tam longe proiecit, vt extra conspectum suum: poneret. Quemadmodum quæ in vsu sunt, & manum quotidie, tractumque patiuntur, nunquam periculum situs adeunt, illa quæ ad oculos non reuocantur, sed extra conuersationem, vt superuacua iacuerunt, sordes ipsas colligunt vetustate: Ita quicquid frequens cogitatio exercet ac renouat, memoriæ nonquam subducitur, quæ nihil perdit, nisi ad quod non sæpe respexit.

CAP. III. PRÆTER hanc causam aliæ quoque sunt, quæ nobis merita nonnunquam maxima velant. Prima omnium ac potissima, quod nouis semper cupiditatibus occupati, non quid habeamus, sed quid petamus, inspicimus: non in id quod est, sed in id quod appetimus, intenti. Quicquid enim domi est, vile est. Sequitur autem, vt vbi quod acceperis leue nouorum cupiditas fecit, auctor quoque eorum non sit in pretio. Amauimus aliquem & suscepimus, & fundatum ab illo statum nostrum professi sumus, quam diu nobis placebant ea quæ consecuti sumus. Deinde irrumpit in animum aliorum admiratio, & ad ea impetus factus est, vti mortalibus mos est ex magnis maiora cupiendi: prorinus excidit, quicquid ante apud nos beneficium vocabatur. Nec ea intuemur, quæ nos aliis præposuere, sed ea sola quæ fortuna præcedentium osten-

rat. Non potest autem quisquam & inuidere, & gratias agere. Quia inuidere, querentis & mæsti est: gratias agere, gaudentis. Deinde quia nemo nostrum nouit, nisi id tempus quod cum maximè transit. Ad præterita rari animum retorquent. Sic fit, vt præceptores, eorumque beneficia intercidant: quia totam pueritiam relinquimus. Sic fit, vt in adolescentiam nostram collata pereant: quia ipsa nunquã retractatur. Nemo quod fuit, tanquam in præterito, sed tanquam in perduto ponit. Ideoque caduca memoria est futuro imminentiũ.

CAP. IV. Hoc loco reddendum est Epicuro testimonium, qui assidue queritur, quod aduersus præterita sumus ingrati, quod quæcunquẽ percepimus bona, non in memoriam reducamus, nec inter voluptates numeremus: cum certior nulla sit voluptas, quàm quæ iam eripi non potest. Præsentia bona nondum tota in solido sunt, potest illa casus aliquis incidere. Futura pendent, & incerta sunt. Quod præterit, inter tuta sepositum est. Quomodo gratus quisquam esse aduersus beneficia potest, qui omnem vitam suam transiit? Præsentium intuitus, ac præteritorum memoria, gratum facit. Memoria minimus tribuit, quisquis spei plurimum.

CAP. V. QVEMADMODVM, mi Liberalis, quædam res semel perceptæ latent, quædam, vt scias, non est satis didicisse (intercidit enim eorum scientia, nisi continetur) Geometriam dico & sublimium cursum, & si quæ alia propter subtilitatem lubrica sunt: ita beneficia quædam magnitudo non patitur excidere, quædam minora, sed numero plurima, & temporibus diuersa effluunt. Quia (vt dixi) non subinde illa tractamus, nec libenter quid cuique debeamus, recognoscimus. Audi voces penitentium. Nemo non victuram semper, in animo suo memotiam dixit: nemo non deditum se & deuotum professus est, & si quod aliud humiliter uerbum, quo se oppigneraret, inuenit. Post exiguum tempus iidem illi uerba priora quasi sordida & parum libera euitant: perueniunt deinde eo, quo, vt ego existimo, pessimus quisque, atque ingrattissimus peruenit, vt obliuiscantur. Adeo enim ingratus est, qui oblitus est, vt gratus sit, cui beneficium in mentem uenit.

CAP. VI. Hoc tam inuisum vitium, an impunitum esse debeat, quæritur: & an hæc lex, quæ in scholis exercetur, etiam in ciuitate ponenda sit, qua ingrati datur actio, quæ videtur æqua omnibus. Quidni? cum vrbes quoque urbibus, quæ præstitere, exprobrant, & maioribus collata, à posteris exigant. Nostri maiores, maximi illi viri, ab hostibus tantum res repetierant. Beneficia magno animo dabant, magno perdebant. Excepta Medorum gente non est in vlla data aduersus ingratum actio. Magnumque hoc argumentum, dandam non fuisse: quia aduersus malefictum omne consensus: & homicidij, veneficij, parricidij, violatarum religionum, aliubi atque aliubi diuersa pœna est, sed vbique aliqua. Hoc frequentissimum crimen nusquam punitur, vbique improbat. Neque absoluius illud: sed cum difficilis esset incertæ rei æstimatio, tantum odio damnauimus, & inter ea reliquimus, quæ ad vindices deos mittimus.

CAP. VII. RATIONES autem multæ mihi occurrunt, propter quas crimen hoc in legem cadere non debeat. Primum omnium, pars optima beneficij perit, si actio, sicut certæ pecuniæ, aut ex conducto, aut ex locato datur. Hoc enim speciosissimum est, quod dedimus, vel perdituri, quod totum permisimus accipientium arbitrio. Si appello, si ad iudicem voco, incipit non beneficium esse, sed creditum: deinde cum res honestissima sit, referre gratiam, desinit esse honesta, si necessaria est. Non enim magis laudabit quisquam gratum hominem, quam eum, qui depositum reddidit, aut quod debebat citra iudicium soluit. Ita duas res, quibus in vita humana nihil pulchrius est, corrumpimus, gratum animum & beneficium. Quid enim, aut in hoc magnificum est, si beneficium non dat, sed commodat: aut in illo qui reddit, non quia vult, sed quia necesse est? Non est gloriofa res, gratum esse: nisi tutum est, ingratum fuisse. Adice nunc quod huic vni legi omnia fora vix sufficent. Quis erit, qui non agat? quis, cum quo non agatur? Omnes sua extollunt, omnes etiam minima quæ in alios contulere, dilatant. Præterea quæcunque in cognitionem cadunt, comprehendi possunt, & non dare infinitam licentiam iudici. Ideo melior videtur conditio causæ bonæ, si ad iudicem, quam si ad arbitrium mittitur:

quia illum formula includit, & certos, quos non excedat, terminos ponit: huius libera, & nullis astricta vinculis religio, & detrahare aliquid potest, & abducere, & sententiam suam, non prout lex, aut iustitia suadet, sed prout humanitas aut misericordia impulit, regere. Ingrati actio non erat iudicem alligatura, sed regno liberrimo positura. Quid sit enim beneficium, non constat: deinde quantumcunque sit, refert, quam benignè illud interpreteretur iudex. Quid sit ingratus, nulla lex monstrat. Sæpe & qui reddit quod accepit ingratus est, & qui non reddidit, gratus. De quibusdam etiam imperitus iudex dimittere tabellam potest. Vbi fecisse, aut non fecisse pronuntiandum est, ibi prolatis cautionibus, controuersia tollitur. Vbi verò inter disputantes ratio ius dicit, ibi animi coniectura capienda est. Vbi id, de quo sola sapientia decernit, in controuersiam incidit, non potest ad hæc sumi iudex ex turba electorum, quem census in album, & equestris hereditas misit.

CAP. VIII. ITAQUE non hæc parum idonea res visa est, quæ deduceretur ad iudicem: sed nemo huic rei satis idoneus iudex inuentus est: quod non admiraberis, si excuseris, quid habiturus fuerit difficultatis, quisquis in eiusmodi reum exisset. Donauit aliquis magnam pecuniam: sed diues, sed non sensurus impendium. Donauit alius: sed toto patrimonio celsurus. Summa eadem est: beneficium idem non est. Etiam nunc adice. Hic pecuniam pro addicto pendit: sed cum illam domo protulisset. Ille dedit eandem: sed mutuam sumpsit, aut rogauit, & se obligari ingenti merito passus est. Eodem existimas loco esse illum, qui beneficium ex facili largitus est: & hunc, qui accepit, ut daret? Tempore, quædam magna sunt, non summa Beneficium est donata possessio, cuius fertilitas laxare possit annonam. Beneficium est, vnus in fame panis. Beneficium est, donare regiones, per quas multa flumina & nauigabilia decurrant. Beneficium est, arenibus siti, & vix spiritum per siccas fauces ducentibus monstrare fontem. Quis inter se ista comparabit? Quis expendet? Difficilis est sententia, quæ non rem, sed vim rei quaerit. Eadem licet sint aliter data, non idem pendent. Dedit hic mihi beneficium: sed non libenter, sed dedisse se questus est, sed superbius me quam solebat, aspexit: sed tam tardè dedit, ut plus

vt plus præstiturus fuerit, si cito negasset. Horum quomodo iudex inibit æstimationem, cum sermo, & dubitatio, & vultus meriti gratiam destruant?

CAP. IX. Quid quædam beneficia vocantur, qui nimis concupiscuntur: quædam non sunt ex hac vulgari nota, sed maiora etiam si minus apparent? Beneficium vocas, dedisse potentis populi civitatem, in quatuordecim gradus deduxisse, & defendisse capitis reum: quid vitia suavisse? quid retinuisse, ne in scelus rueret? quid gladium excussisse morituro? quid efficacibus remediis rescussillasse lugentem? & quos desiderabat volentem sequi, ad vitæ consilium reduxisse? Quid assedisse ægro, & cum valerudo eius ac salus momentis constaret, excepisse idonea cibo tempora & cadentes venas vino refecisse, & medicum adduxisse morienti? Hæc quis æstimabit? quis similibus beneficiis inbebit beneficia pensari? Donavit tibi domum: sed ego tuam supra te ruere prædixi. Dedit tibi patrimonium: sed ego naufrago tabulam. Pugnauit pro te, & vulnera excepit: at ego vitam tibi silentio dedi. Cum aliter beneficium detur, aliter reddatur, paria facere difficile est.

CAP. X. Dies præterea beneficio reddendo non dicitur, sicut pecuniæ creditæ. Itaque potest, qui nondum reddidit, reddere. Dic enim, intra quod tempus deprehendatur ingratus. Maxima beneficia probationem non habent. Sæpe intra tacitam duorum conscientiam latent. An hoc inducimus, vt ne demus beneficia sine teste? Quam deinde pœnam ingratæ constituamus? Vnam omnibus, cum dispartia beneficia sint? Inæqualem & pro cuiusque beneficio maiorem aut minorem? Age, intra pecuniam versabitur taxatio, quid quod quædam beneficia vitæ sunt & maiora vita? His quæ pronuntiabitur pœna? Minor beneficiorum? Iniqua est. Patet & capitalis? Quid inhumanius, quàm cruentos esse beneficiorum exitus?

CAP. XI. Quidam, inquit, priuilegia parentibus data sunt. Quomodo horum extra ordinem habita ratio est, sic aliorum quoque beneficiorum haberi debet. Parentum conditionem sacrauimus, quia expediebatur liberos tolli. Sollicitandi ad hunc laborem erant incertam adituri fortunam. Non poterat illud dici, quod beneficia dantibus

dicitur: Cui des elige ipse tecum. Si deceptus es, quare dignum, adiua. In liberis tollendis nihil iudicio tollentium licet: tota res voti est. Itaque ut aequiore animo adirent oleam, danda illis aliqua potestas fuit. Deinde alia conditio est parentum, qui beneficia, quibus dederunt, dant nihilominus daturique sunt. Nec est periculum, ne dedisse se illis mentiantur. In ceteris quaeri debet, non tantum an receperint, sed an dederint. Horum in confesso merita sunt: & quia vtile est iuuentuti, tegi; imposuimus illi quasi domesticos magistratus, sub quorum custodia contineatur. Deinde omnium parentum vnum erat beneficium. Itaque aestimari semel potuit. Alia diuersa sunt & dissimilia, infinitis inter se intervallis distantia. Itaque sub nullam regulam cadere potuerunt; cum aequius esset omnia relinqui, quam omnia aequari.

CAP. XII. QVÆDAM magno dantibus constant: quædam accipientibus magna sunt: sed gratuita tribuentibus: quædam amicis data, quædam ignotis. Plus est, quam tuis idem detur, si ei detur, quem nosse à tuo beneficio incipis. Hic auxilia tribuit: ille ornamenta ille solaria. Inuenies, qui nihil putet esse iucundius, nihil maius, quam habere in quo calamitas acquiescat. Inuenies rusticus, qui dignitati suæ, quam securitati, consuli malit: est qui plus ei debere se iudicat, per quem tutior est, quam ei per quem honestior. Proinde ista maiora aut minora erunt, prout fuerit iudex aut ad hæc, aut ad illa inclinatus animo. Præterea creditorem mihi ipse eligo. Beneficium saepe ab eo accipio à quo nolo, & aliquando ignorans obligor. Quid facies? ingratum vocabis eum, cui beneficium inscio, & si sciuisset, non accepturo, impositum est: non vocabis eum, qui utcumque acceptum non reddidit?

CAP. XIII. ALIQUIS dedit mihi beneficium: sed idem postea fecit iniuriam. Vtrum vno munere ad patientiam omnium iniuriarum astringor: an perinde erit ac si gratiam retulerim. quia beneficium suum ipse insequenti iniuria rescidit? Quomodo deinde aestimabit: vtrum plus sit quod accepit, an id quod læsus est? Dies me deficiet omnes difficultates persequi tentantem. Tardiores, inquit, ad beneficia danda facimus, non vindicando data, nec inficiatores eorum afficiendo pœna. Sed illud quoque tibi è contrario



occurrat. Multo tardiores futuros ad accipienda beneficia, si periculum causæ dicendæ adituri erunt, & innocentiam sollicitiore habituri loco. Deinde erimus per hoc ipsi folloque ad danda tardiores. Nemo enim libenter dat iniuritis, sed quicunq; ad benefaciendum bonitate imitatus est & ipsa pulchritudine rei, etiam libentius dabit, nihil debitoris nisi quod volent Minuitur etiam gloria eius officij, cui diligenter eorum est.

CAP. XIV. DEINDE pauciora erunt beneficia, sed ventura. Quid autem mali est, inhiberi beneficiorum temeritate? Hoc enim ipsum secuti sunt, qui nullam legem huic constituerunt, ut circumspicere donare nisi circumspicere eligeremus eos, in quos merita conferrentur. Etiam atque etiam cui des confidera. Nulla actio erit, nulla repetitio. Erras, si ex sumas succursurum tibi in licem. Nulla lex te in integrum restituet. Solam accipientis fidem specta. Hoc modo beneficia auctoritatem suam tenent, & magna sunt. Pollues illa, si materiam litium feceris. Aequissima vox est, & ius gentium præ se ferens. Redde quod debes. Hæc turpissima est in beneficio, Redde. Quid reddet? Vitam, inquam, debet, dignitatem, securitatem, sanitatem. Reddi maxima queque non possunt. Aut pro his inquit, aliquid quod tanti sit. Hoc est quod dicebam, interitum tantæ rei dignitatem, si beneficium mercedem facimus. Non est incitandus animus ad auaritiam, ad querelas, ad discordiam, sua sponte in ista fertur. Quia in possumus resistimus, & querenti occasiones amputamus.

CAP. XV. VTINAM quidem per sua se possemus, ut pecunias, reditas tantum à volentibus acciperent. Utinam nulla stipulatio emptorem venditori obligaret: nec pacta conuentaque impressis signis custodirentur: si les porius illa serualet, & æquum colens animus. sed necessaria optimis præstulerant, & cogere fidem, quam spectare malunt. Adhibentur ab utraque parte testes. Ille per tabulas plurimum nomina interpositis paratis facit. Ille non est interrogatio contentus, nisi rem manu sua tenuit. O turpem humano generi si auilis ac nequitie publicæ confessionem! annuis nostris plus quam animis creditur. In quid isti viri ornati adhibiti sunt? in quid imprimunt signa? Nempe ne ille neget accepisse se, quod accepit. Hos

incorruptos viros & vindices veritatis existimas? At his ipsis statim non aliter pecuniæ committentur. Ita non honestius erat à quibusdam fidem falli, quam ab omnibus perfidiam timeri? Hoc vnum deest avaritiæ, vt beneficia sine sponfore non demus. Generosi animi & magnifici est, iuvare & prodesse. Qui dat beneficia, deos imitatur: qui repetit, fœneratores. Quid illos, dum vindicamus, in turbam sordidissimam redigimus?

CAP. XVI. PLURES inquit, ingrati erunt, si nulla adversus ingratum datur actio. Immo pauciores: quia maiore delectu dabuntur beneficia. Deinde non expedit notum omnibus fieri, quam multi ingrati sint. Pudorem enim rei tollet multitudo peccantium, & desinet esse probri loco commune maledictum. Nunquid iam vlla repudio erubescit, postquam illustres quædam ac nobiles formiæ, non consulum numero, sed maritorum, annos suos computant, & exeunt matrimonij causa, nubunt repudij? Tam diu istud timebatur, quam diu rarum erat. Quia vero nulla sine diuortio acta sunt, quod sæpe audiebant, facere didicerunt. Nunquid iam vllus adulterij pudor est, postquam eo ventum est, vt nulla virum habeat, nisi vt adulterum irriter? Argumentum est deformitatis pudicitia. Quam inuenies tam miseram, tam sordidam, vt illi satis sit vnum adulterorum par? nisi singulis diuisit horas, & non sufficit dies omnibus? nisi ad alium gestata est, apud alium mansit? Infrunita & antiqua est, quæ nescit matrimonium vocari, vnus ad alterum. Quæ madmodum horum delictorum iam euauit pudor, postquam res latius euagata est: ita ingratos plures efficies & audaciores, si numerare se ceperint.

CAP. XVII. Quid ergo? impunitus erit ingratus? Quid ergo? impunitus erit impius? Quid malignus? Quid auarus? Quid impotens? Quid crudelis? Impunita tu credis esse, quæ iniusta sunt? Aut vllum supplicium grauius existimas publico odio? Pœna est, quod non audet ab vlllo beneficium accipere, quod non audeat vlli dare, quod omnium designatur oculis, aut designari se iudicat, quod intellectum optimæ rei ac dulcissimæ amisit. An tu infelicem vocas, qui caret acie oculorum, cuius aures morbus obstruxit: non vocas miserum eum, qui sensum beneficio-

rum

tum amisit? Testes ingratorum omnium Deos metuit, v-  
rit illum & angit intercepti beneficij conscientia: denique  
satis hæc ipsa pœna magna est, quod rei (vt dicebam) iucun-  
dissimæ fructum non percepit. At quem iuvat accepisse,  
quali perpetuaque voluptate fruitur: & animum eius à  
quo accepit, non rem intuens, gaudet. Gratum hominẽ  
semper beneficium delectat, ingratum semel. Comparari  
autem potest vtriusque vita: eum alter tristis sit & sollici-  
tus, qualis esse inficiator ac fraudulentus solet: apud quem  
non parentum, qui debet, honor est; non educatoris, non  
præceptorum r' alter lætus, hilaris, occasionem referendæ  
gratiæ expectans, ex hoc ipso affectu gaudium grande per-  
cipiens, nec quærens quomodo decoquat, sed quemadmo-  
dum plenius vberiusque respondeat, non solum parentibus  
& amicis, sed humilioribus quoque personis. Nam etiam si  
à seruo suo beneficium accepit, æstimat non à quo, sed  
quid accepit.

CAP. XVIII. QUANQUAM quæritur à quibusdam, sicut  
ab Hecatonè, an beneficium dare seruus domino possit.  
Sunt enim qui ita distinguant; Quædam beneficia esse,  
quædam officia, quædam ministeria. Beneficium esse, quod  
alienus det. Alienus est, qui potuit sine reprehensione ces-  
sare. Officium esse filij, vxoris, & eorum personarum, quas  
necessitudo suscitât, & ferre opem iubet. Ministerium esse  
serui, quem condicio sua eo loco posuit, vt nihil eorum  
quæ præstat, imputet superiori. Propterea seruus qui ne-  
gat dare aliquando beneficium, ignarus est iuris humani.  
Refert enim cuius animi sit, qui præstat, non cuius sta-  
tus. Nulli præclusa virtus est, omnibus patet, omnes admit-  
tit, omnes inuitat, ingenuos, libertinos, seruos, reges &  
exules. Non eligit domum, nec census: nudo homine con-  
tenta est. Quid enim erat tuti aduersus repentina? quid  
animus magnus promitteret sibi, si certam virtutem for-  
tuna mutaret? Si non dat beneficium seruus domino, nec  
regi quisquam suo, nec duci suo miles. Quid enim inter-  
est, quali quisque teneatur imperio, si iunmo teneatur?  
Nam si seruo, quo minus in nomen meriti perveniat, ne-  
cessitas obest, & patiendi vltima timor idem illud obstat,  
& ei qui regem habet, & ei qui ducem: quoniã quanquam  
sub dispari titulo, paria in illos licent. Atqui dant regibus

suis, dant imperatoribus beneficia: ergo & dominis. Potest seruus iustus esse, potest fortis, potest magnanimus: ergo & beneficium dare potest. Nam & hoc virtutis est; adeoque dominis serui beneficia possunt dare, ut ipsos saepe beneficia sua fecerint. Non est dubium, quin seruus beneficium dare possit cuilibet: quare ergo non & domino suo possit?

CAP. XIX. QVIA non potest, inquit, creditor domini sui fieri, si pecuniam illi dederit. Alioqui quotidie dominum suum obligat. Peregrinantem sequitur, ægro ministrat, & labore summo colit. Omnia tamen ista, quæ alio præstante beneficia dicerentur, præstante seruo ministeria sunt. Beneficium enim id est, quod quis dedit cum illi liceret & non dare. Seruus autem non habet negandi potestatem. Ita non præstat, sed parat. Nec id se fecisse iactat, quod non facere non potuit. Etiam sub ista lege vincam, & eo perducam seruum ut in multa liber sit. Interim dic mihi, si tibi ostendero aliquem seruum pro salute domini sui sine respectu sui dimicantem, & confossum vulneribus, reliquias tamen sanguinis ab ipsis vitalibus fundentem, & ut ille effugiendi tempus habeat, moram suam morte quærentem: hunc tu negabis beneficium dedisse, quia seruus est? Si tibi ostendero aliquem, ut secreta domini prodatur, nulla tyranni pollicitatione corruptum, nullis terribus minis, nullis cruciatibus victum, auertisse quantum potuit suspiciones quærentis, & impendisse spiritum fidei: hunc tu negabis beneficium domino dedisse, quia seruus est? Vide ne eo maius sit, quo rarius est exemplum virtutis in seruis: eoque grauius quoddam fere inuisa imperia sint, & omnis necessitas grauis, commune seruitutis odium, in aliquo domini caritas vicit. Ita non ideo beneficium non est, quia à seruo profectum est: sed ideo maius, quia deterrere ab illo nec seruitus quidem potuit.

CAP. XX. ERRAT, si quis existimat seruitutem in totum hominem descendere. Pars melior eius excepta est. Corpora obnoxia sunt & adscripta dominis: mens quidem tui iuris: quæ adeo libera & vaga est, ut ne ab hoc quidem carcere cui inclusa est, teneri queat quominus impetu suo utatur, & ingentia agat, & in infinitum comes celestibus

stibus exeat : Corpus itaque est, quod domino fortuna tradidit. Hoc emitur, hoc venditur. Interior illa pars mancipio dari non potest. Ab hac quicquid venit, liberum est. Non enim aut nos omnia iubere possumus, aut in omnia serui parere coguntur. Contra Rempub. imperata non faciunt, nulli scelere manus commodabunt.

CAP. XXI. QVADAM sunt quæ leges nec iubent, nec vetant facere : in his seruus materiam beneficij habet. Quamdiu præstatur, quod à seruis exigit solet, ministerium est : vbi plus quàm quod seruo necesse est, beneficium. Vbi in affectum amici transit, desinit vocari ministerium. Est aliquid quod dominus præstare seruo debeat, vt cibaria, vestitium. Nemo hoc dixit beneficium. An indulsit, liberalius educavit, artes quibus erudiuntur ingenui, tradidit, beneficium est. Idem e contrario fit in persona serui. Quicquid est quod seruilis officij formulam excedit, quod non ex imperio, sed ex voluntate præstatur, beneficium est : si modo tantum est, vt hoc vocari potuerit, quolibet alio præstante.

CAP. XXII. SERVVS ( vt placet Chrysippo ) perpetuus mercenarius est. Quemadmodum ille beneficium dat, vbi plus præstat quàm quod operis locauit : sic seruus vbi benevolentia erga dominum fortunæ suæ modum transiit, & altius aliquid ausus, quod etiam felicius nato decori esset, & spem domini antecessit, beneficium est intra domum inuentum. An æquum tibi videtur, quibus, si minus debito faciant, irascimur non haberi gratiam si plus debito solitoque fecerint ? Vis scire, quando non sit beneficium ? Vbi dici potest, Quid si nollet ? Vbi verò id præstat, quod nolle licuit, voluisse laudandum est. Inter se contraria sunt, beneficium & iniuria. Potest dare beneficium domino, si à domino iniuriam potest accipere. Atqui de iniuriis minorum in seruos, qui audiatur, postus est, qui & sæuitiam & libidinem, & in præbendis ad victum necessariis avaritiam compefcant. Quid ergo ? Beneficium dominus à seruo accipit ? Immo homo ab homine. Denique quod in illius potestate fuit, fecit. Beneficium domino dedit. Ne à seruo acceperis, in tua potestate est. Quis autem tantus est, quem non fortuna indigere etiam infimis cogat ? Multa iam beneficiorum exempla referam, & dissi-

milia, & quædam inter se contraria. Dedit aliquis domino suo vitam, dedit mortem, seruauit periturum; & hoc si parum est, pereundo seruauit. Alius mortem domini adiuit, alius decepit.

CAP. XXIII. CLAVDIVS Quadrigarius in duodeuicesimo Annalium tradidit, cum obsideretur Adrumetum & iam ad summam desperationem ventum esse, duos seruos ad hostem transfugisse, & operæ pretium fecisse. Deinde vrbe capta, passim discurrente victore, illos per nota itinera ad domum in qua seruiant, præcurissa & dominam suam ante se egisse, & quærentibus quænam esset, dominam, & quidem crudelissimam ad supplicium ab ipsis duci, professos esse. Eductam deinde extra muros summa cura celasse, donec hostilis ira consideret. Deinde, ut fatiatus miles ad Romanos mores cito rediit, illos quoque ad suos redisse, & dominam sibi ipsos dedisse. Manu misit utramque euestigio illa: nec indignata est ab his se vitam accepisse, in quos vitæ necisque potestatem habuisset. Potuit sibi hoc vel magis gratulari; Aliter enim seruata, nunus nota & vulgaris clementiæ habuisset: sic seruata, nobilis fabula & exemplum dominarum fuit. In tanta confusione captæ ciuitatis, cum sibi quisque consuleret, omnes ab illa præter transfuga fugerunt. At hi, ut ostenderent quo animo facta esset prior illa transitio, à victoribus ad captiuam transfugerunt, personam parricidarum ferentes. quod in illo beneficio maximum fuit, tanti iudicauerunt, ne domina occideretur, videri dominam occidisse. Non est, mihi crede, non est seruilis animi, egregium factum fama sceleris emisse. C. Vettius prætor Marforum ducebatur ad Romanorum Imperatorem. Seruus eius gladium militi ipsi, à quo trahebatur, eduxit, & primum dominum occidit. Deinde, Tempus est, inquit, me & mihi consulere: iam dominum manumisi: atque ita se vno ictu transegit. Da mihi quenquam, qui magnificentius dominum seruauerit.

CAP. XXIV. CORFINIVM Cæsar obsidebat. Tenebatur inclusus Domitius. Imperauit medico, eidemque seruo suo, ut sibi venenū daret. Cum tergiuersantem videret: Quid cunctaris, inquit, tanquam tua in potestate totum istud sit? mortem rogo armatus. Tum ille promisit, & medicamentum innoxium bibendum illi dedit: quo cum  
sopi-

sopitus esset, accessit ad filium eius. Iube me, inquit adseruari. dum ex euentu intelligis, an venenum patri tuo dederim. Vixit Domitius, & seruatus à Cæsare est. Prior tamen illum seruus seruauerat.

CAP. XXV. BELLO ciuili proscriptum dominum seruus abscondit, & cum annulus eius sibi aprasset, ac vestem induisset, speculatoribus occurrit; nihil se deprecari, quo minus imperata peragerent. dixit; & deinde ceruicem porrexit. Quanti veri est oro domino eo tempore mori velle, quo erat rara fides, dominum mori nolle; in publica crudelitate mitem inueniri, in publica perfidia fidelē? cum præmia prodicionis ingentia ostendantur, præmium fidei mortem concupiscere?

CAP. XXVI. NOSTRI sæculi exempla non præteribo. Sub Tiberio Cæsare fuit accusandi frequens, & panè publica rabies, quæ omni ciuili bello grauius togatam ciuitatem confecit. Excipiebatur ebriorum sermo, simplicitas iocantium. Nihil erat tutum. Omnis sæuendi placebat occasio. Nec iam reor, in expectabatur euentus, cum esset vnus. Cœnabat Paulus prætorius in conuiuio quo tam, imaginem Tiberij Cæsaris habens, ectypam, & eminentem gemma. Rem ineptissimam fecero, si quæ verba quæsero, quemadmodum dicam illum matellam sumpsisse. Quod factum simul & Maro ex notis illius temporis vestigatoribus, notauit. At seruus eius cui neciebantur insidias, ei ebrio anulum extrahit. Et cum Maro conuiuias testaretur, adnotam esse imaginem obscœnis, & iam subscriptionem componeret, ostendit in manu sua seruus anulum. Si quis hunc seruum vocat, & illum conuiuiam vocabit.

CAP. XXVII. SVB diuo Augusto nondum hominibus verba sua periculosa erant, iam molesta. Rufus vir ordinis senatorij inter cœnam optauerat, ne Cæsar saluus rediret ex ea peregrinatione quam parabat: & adiecerat, idem omnes & tauros, & vitulos optare. Fuerant qui illa diligenter audirent. Vt primum diluxit, seruus qui cœnanti ad pedes steterat, narrat quæ inter cœnam ebrius dixisset. Hortatur eum, vt Cæsarem occupet atque ipse se deferat. Vnus consilio, descendenti Cæsari occurrit. Et cum malam mentem habuisse se pridie iurasset, id vt in se & filios suos recideret, optauit; & Cæsarem vt ignoscere sibi,

rediretque in gratiam secum, rogauit. Cum dixisset se Cæsarem facere. Nemo inquit, credet te mecum in gratiam redisse, nisi aliquid mihi donaueris: petitque non fallitidendam à propitio summum: & impetravit. Cæsar ait: Mea causa dabo operam, ne unquam tibi irascar. Honestè Cæsar, quod ignouit, quod liberalitatem clementiæ adiecit. Quicumque hoc audierit exemplum, necesse est Cæsarem laudet, sed cum seruum ante laudauerit. Non expectat, ubi tibi narrem manumissum qui hoc fecerat. Nec tamen gratis Pecuniam pro libertate eius Cæsar numerauit.

CAP. XXVIII. POST tot exempla, non est dubium, quin beneficium aliquando à seruo dominus accipiat. Quare potius persona rem minuat, quam personam res ipsa cohonestet? Eadem omnibus principia, eademque origo. Nemo altero nobilior, nisi cui rectius ingenium, & artibus bonis aptius. Qui imagines in atrio exponunt: & nomina familiaris suæ longo ordine ac multis stemmatum illigata fixatis in parte prima ædium collocant, notius magis quam nobiles sunt. Vnus omnium parens mundos est, siue per splendidos, siue per sordidos gradus ad hunc prima cuiusque origo perducitur. Non est, quod te isti decipiant cum maiores suos recensent. Vbicumque defecit nomen illustre, illico Deum fingunt. Neminem despexeris, etiam si circa illum obsoleta sunt nomina, & parum indulgente adiuta fortuna: siue libertini ante nos habentur, siue serui, siue exterarum gentium homines. Erigite audacter animos: & quidquid in medio sordidi iacet, transilite. Expectat vos in summo magna nobilitas. Quid superbia in tantam vanitatem attollimur, ut beneficia à seruis indignemur accipere: & sortem eorum spectamus, obliuisci meritorum? Seruum tu quemquam uocas, libidinis & gulæ seruus, & adulteræ, immo adulterarum commune mancipium? Seruum uocas quemquam? Quo tandem ab istis gerulis raperis, & obile istud tuum circumferentibus? Quo te penulari istum miliu & quidem non vulgarem cultum ubi natis? Quo inquam te isti effrunt? ad ostium alicuius ostrarij, ad heros alicuius, ne ordinarium quidem habentis officium. Et deinde negas tibi beneficium à seruo tuo posse dari, cui oculum alieni terui beneficii numerasti? Quæ est tanta animi discordia? Eodem tempore seruos



uos despicias & colis. Imperiosus intra limen atque impotens, humilis foris & tam contemptus, quam contemnens. Neque enim vlli magis abiiciunt animos, quam qui improbè tollunt: nullique ad calcandos alios paratiores, quam qui contumelias facere, accipiendo didicerunt.

CAP. XXIX. DICENDA hæc fortuna pendendum, vindicandamque ius beneficii dandi à servis, ut a filiis quæque vindearetur. Quæritur enim, an aliquando liberi maiora beneficia dare parentibus suis possint, quam acciperint. Illud conceditur, multos filios maiores potentioresque exiisse, quam parentes suos; æquè illud, meliores fuisse. Quod si constat, potest fieri, ut meliora traherint: cum & fortuna illis maior esset, & melior voluntas. Quicquid, inquit, est, quod dat pater filio, utique minus est: quia hanc ipsam dandi facultatem patri debet. Ita nunquam beneficio vincitur, cuius beneficium est ipsum, quod vincitur. Primum quædam initium ab illis trahunt, & tamen initiis suis maiora sunt. Nec deo aliquid non est maius eo à quo cœpit: quia non potuisset in tantum procedere, ni cœpisset. Nulla non res principia sua magno gradu transit. Semina omnium rerum causa sunt: tamen minimæ partes sunt eorum, quæ gignunt. Aspice Rhenum, aspice Euphratem, omnes denique inclytos amnes, quid sunt, si illos illic vnde effluunt æstimes? Quicquid est, quod timentur, quo nominantur, in processu parauerunt. Tolle radicem, nemora non surgent; nec tanti montes vestientur. Aspice trabes, siue proceritatem æstimes, altissimas: siue crassitudinem spatiumque ramorum, latissimè fufas: quantum est his comparatum illud, quod radix tenui fibra complectitur? Innituntur fundamentis ius templa, & illa vrbis moenia, quæ tamen in fundamentum totius operis iacta sunt, latent. Idem in cæteris evenit. Principia sua semper sequens magnitudo obruit. Non potuissent quicquam consequi, nisi parentum beneficium antecessisset. Sed non ideo quicquid consecutus sum, minus est, eo sine quo consecutus non essem. Nisi me nutritu aluisset infantem, nihil eorum quæ consilio ac manu gero, facere potuissent, nec in hanc emergere nominis claritatem, quam civili ac militari industria merui: nunquid tamen ideo

maximis operibus præferes nutricis officiū? At quid interest, cum æquè sine nutricis beneficio, quam sine patris, non potuerim ad vteriora procedere?

CAP. XXX. QVOD si initio meo, quicquid iam possum debeo, cogita non esse initium mei patrem, ne auum quidem. Sempet enim erit vterius aliquid, ex quo originis proximæ origo descendat. Atqui nemo dicitur plus debere ignotis, & vltra memoriam positis maioribus, quàm patri. Plus autem debeo, si hoc ipsum quod genuit me pater meus, maioribus suis debet. Quidquid præstiti patri, etiam si magnum est, infra æstimationem paterni muneris est: quia non essem, si non genuisset. Isto modo etiam si quis patrem meum ægrum ac moriturum sanauerit, nihil præstare ei potero, quod non beneficio eius minus sit. Non enim genuisset me pater, ni sanatus esset. Sed vide, ne illud verius sit, æstimari, an id quod potui, & id quod feci, meum sit, mearum virium, meæ voluntatis. Illud quod natus sum, per se intueri quale sit. Animaduertis exiguum & incertum, & boni malique communem materiam sine dubio primum ad omnia gradum: sed non ideo maiorem omnibus, quia primum. Seruani patrem, & ad summam prouexi dignitatem, & principem vrbs suæ feci: nec tantum rebus à me gestis nobilitaui, sed istis quoque gerendarum ingentem ac facilem, nec tutam minus, quam gloriosam dedi materiam. Honores, opes, quicquid humanos ad se animos rapit, congesti: & cum supra omnes starem, infra illum steti. Dic nunc, Hoc ipsum, quod ista potuisti, patris munus est. Respondebo tibi, Est prorsus si ad ista facienda nasci satis est. Sed si ad bene viuendum minima portio est viuere, & id tribuisti, quod cum feris mihi & animalibus quibusdam minimis, quibusdam etiam fœdissimis commune est; noli tibi asserere, quod non ex tuis beneficiis, etiam si non sine tuis, oritur. Puta me vitam pro vita reddidisse. Sic quoque munus tuum vici, cum ego dederim sentienti, sentiens me dare: cum vitam tibi non voluptatis meæ causa, aut certe per voluptatem dederim: cum tanto maius sit retinere spiritum, quam accipere, quanto leuius mori ante mortis metum.

CAP. XXXI. EGO vitam dedi statim illa vsuro: tu nescituro,

viro an viuere. Ego vitam dedi, mortem timent: tu vitam dedisti, vt mori possem. Ego vitam tibi dedi consummatam, perfectam: tu me expertem rationis genuisti, onus alienum. Vis scire quam non sint magnum beneficium vitam sic dare? Si exposuisses, nempe iniuria erat genuisse. Quo quidem colligo minimum esse beneficium, patris, matrisque concubitum: nisi accesserint alia, quae prosequeretur hoc initium muneris, & aliis officiis ratum facerent. Non est bonum viuere, sed bene viuere. At bene uiuo. Sed potui & malè. In hoc tantum est tuum, quod uiuo. Si vitam imputas mihi per se nudam, egentem consilij, & id vt magnum bonum iactas, cogita te mihi imputare muscarum ac vermium bonum. Deinde, vt nihil aliud dicam quam bonis artibus me studuisse, vt cursum ad rectum iter vitæ dirigerem; si bene uiuo, in ipso beneficio tuo maius quam quod dederas, recepisti: Tu enim me mihi eodem & imperitum dedisti: ego tibi filium, qualem genuisse gauderes.

C A P. XXXII. ALVI R me pater. si idem praesto, plus reddo: quia non tantum ali se, sed à filio ali gaudet, & maiorem ex animo meo, quam ex ipsa re, percipit voluptatem. Illius alimenta ad corpus tantum meum perueniunt. Quid si quis in tantum processit, vt aut eloquentia per gentes enotesceret, aut iustitia, aut bellicis rebus, & patri quoque ingentem circumfunderet famam tenebrasque natalium suorum clara luce discuteret: non inestimabile in parentes suos beneficium contulit? An quisquam Aristonem, & Gryllum, nisi propter Xenophontem ac Platonem filios, nosset? Sophroniscum Socrates expirare nõ patitur. Ceteros enumerare longum est, qui viuunt ob nullam causam aliam, quam quod illos libertorum eximia virtus tradidit posteris. Vtrum maius beneficium dedit M. Agrippæ pater, ne post Agrippam quidem notus: an patri dedit Agrippa, nauali corona insignis, vnicum adeptus inter dona militaria decus; qui tot in vrbe maxima opera excitauit, quæ & priorem magnificentiam vincerent, & nulla postea vincerentur? Vtrum Octauius maius vllum beneficium dedit filio, an patri diuus Augustus, quamuis illum vmbra adoptiui patris abscondit? Quantam cepisset voluptatem, si illum, post debellata arma ciuilia, vidisset securæ paci præsidem, non agnosceus be-

num suum, nec satis credens, quotiens respexisse ad se potuisse illum virum in domo sua nasci! Quid nunc ceteros persequar, quos iam consumpsisset obliuio, nisi illos filiorum gloria è tenebris eruisset, & adhuc in luce retineret? Deinde non quæritimus, num quis filius patri maiora beneficia reddiderit, quam à parte acceperat: sed an possit aliquis maiora reddere. Etiam si quæ retuli exempla, nondum satis faciunt, nec beneficia parentum suorum supermicant: capit tamen hoc natura, quod nondum vlla ætas tulit. Si singula paternorum meritorum magnitudinem exoperare non possunt, plura in vnum congesta superabunt.

CAP. XXXIII. SERVAUIT in prælio patrem Scipio, & prætextatus in hostes equum concitauit: parum est, quod ut perueniret ad patrem, tot pericula, tot maximos duces cum maximè prementia contempserit, tot oppositas difficultates, quod ad primam pugnam exiturus tiro per veteranorum corpora cucurrit, quod annos suos transfiliuit. Ad iice, ut idem patrem reum defendat, & conspirationi inimicorum potentium eripiat: ut alterum illi consulariam ac tertium, aliosque honores etiam consularibus concupiscendos congerat, ut pauperi raptas belli iure opes tradat, & quod est militaribus viris speciosissimum, diuitem illum spoliis etiam hostilibus faciat. Si adhuc parum est, ad iice ut prouincias & extraordinaria imperia continet: ad iice ut dirutis maximis urbibus, Romani imperij sine æmulo ad ortus occasusque venturi defensor & conditor, maiorem nobilitatē nobili viro adiciat. Dic Scipionis patrem: haud dubiem est, quin generandi vulgare beneficium vicerit eximia pietas & virtus, ipsi vbi nescio vtrum maius præsidium afferens, an decus.

CAP. XXIV. DEINDE, si hoc parum est, finge aliquem tormenta patris discussisse, finge in se transfussisse. Licet tibi in quantum velis extendere beneficia filij, cum paternum munus & simplex sit, & facile, nec danti voluntarium. Quid necesse est multis? Dedit etiam quibus dedisse se nescit. In quo consortem habet, in quo spectauit legem patriam, præmia patrum, domus ac familiae perpetuitatem: omnia potius quam eum cui dabat. Quid si quis sapientiam consecutus, hanc patri tradiderit, etiam nunc  
disputa;

disputabimus, an maius aliquid dederit, quam acceperat: cum vitam beatam patri reddiderit, acceperit tantum vitam? Sed patris, inquit, beneficium est, quicquid facis, quicquid præstare illi potes. Et præceptoris mei, quod institutis liberalibus profeci. Ipsos tamen qui tradiderunt illa, transcendimus, utique eos qui prima elementa docuerunt. Et quamvis sine illis nemo quicquam assequi posset, non tamen quantumcunque quis assecutus est, infra illos est. Multum inter prima ac maxima interest. Nec ideo prima maximorum instar sunt, quia sine primis maxima esse non possunt.

CAP. XXXV. Iam tempus est quædam ex nostra (ut ita dicam) moneta proferri. Qui id beneficium dedit, quo est aliquid melius, potest vinci. Pater dedit filio vitam; est autem aliquid vita melius: ita pater vinci potest, quia dedit beneficium, quo est aliquid melius. Etiamnum qui dedit alicui vitam, si semel & iterum liberatus est mortis periculo, maius accepit beneficium, quam dedit. Pater autem vitam dedit. Potest ergo, si sæpius periculo mortis liberatus à filio fuerit, maius beneficium accipere quam dedit. Qui beneficium accipit, maius accipit, quo magis eo indiget. Magis autem indiget vita qui vivit, quam qui natus non est, ut qui ne indigere quidem omnino possit. Maius ergo beneficium accipit pater, si vitam à filio accepit, quam filius à patre, quod natus est. Patris beneficia vinci à filij beneficiis non possunt. Quare? quia vitam accepit à patre: quam nisi accepisset, nulla dare beneficia potuisset. Hoc commune est patri cum omnibus, qui vitam dederunt alicui. Non potuissent enim referre gratiam, nisi vitam accepissent. Ergo nec medico in maius gratia referri potest: solet enim & medicus vitam dare: nec nautæ, si naufragum sustulit. Atqui & horum & aliorum, qui aliquo modo nobis vitam dederunt, beneficia vinci possunt: ergo & patrum possunt. Si quis mihi beneficium dedit, quod multorum beneficiis adiuvandum esset, ego autem beneficium illi dedi, quod nullius adiutorio egeret, maius dedi quam accepi. Pater filio vitam dedit perituram, nisi multa accepissent, quæ illam tuerentur. Filij patri si dedit vitam, dedit eam quæ nullius desideraret auxilium, in hoc, ut permaneret. Ergo maius beneficium accepit à filio pa-

ter qui vitam accepit, quam illi dederat.

CAP. XXXVI. Hæc non destruunt parentum venerationem, nec deteriores illis liberos faciunt, immo etiam meliores. Natura enim gloriosa est virtus, & anteire priores cupit. Alacrior erit pietas, si ad reddenda beneficia cum vincendi spe venerit. Id si patribus idem volentibus contigerit ( quoniam pleraque sunt, in quibus nostro bono vincimur ) unde certamen tam optabile, unde tantâ felicitatem parentibus, ut fateantur se ipsos filiorum beneficiis impares? Nisi hoc ita iudicamus, excusationem damus liberis: & illos segniores ad referendam gratiam facimus, quibus stimulos adhibere debemus, & dicere, Hoc agite optimi iuvenes, proposita est inter parentes ac liberos honesta contentio, dederint maiora, an receperint. Non ideo vicerunt, quia occupauerunt. Sumite modo animum, qualem decet, & deficere nolite, ut vincatis optate. Nec desunt tam pulchro certamini duces, qui ad similia vos cohortentur, ac per vestigia sua ire ad victoriam sæpe iam partam parentibus iubeant.

CAP. XXXVII. Vicit Æneas patrem, ipse eius in infantia leue tutumque gestamen, grauem senio, per media hostium agmina, & per cadentis circa se vrbs ruinas ferens, cum complexus sacra ac penates deos religiosus senex non simplici vadentem sarcina premeret: tulit illum per ignes; & quid non pietas potest? pertulit, colendumque inter conditores Romani imperij posuit. Viceret Siculi iuvenes, cum Ætna maiore vi peragitata, in vrbes, in agros, in magnam insulæ partem effudisset incendium, vixerunt parentes suos. Dissedisse creditum est ignes, & vtrinque flamma recedente limitem ad apertum, per quem transcurrerent iuvenes dignissimi, qui magna tuto auderent. Vicit Antigonus: qui cum ingenti proelio superasset hostem, præmium belli ad patrem transtulit, & imperium illi Cypri tradidit. Hoc est regnum, nolle regnare, cum possis. Vicit patrem Imperiosum T. Manlius: qui cum ad tempus relegatus esset à patre, ob adolescentiam brutam ac hebetem, ad tribuam plebis, qui patri suo dixerat diem venit: petitoque tempore quod ille dederat, sperans fore proditorem parentis inuisti, & bene meruisse se de iuvene, cuius exilium pro grauissimo crimine inter alia Manuobii ciebat: nactus adolescens secretum, stringit occultatam

ratum sine ferrum, & Nisi iuras, inquit, te diem patri remissurum, hoc te gladio transfodiam. In tua potestate est vitro modo pater meus accusatorem non habeat. Iuravit tribunus: nec se fallit, & causam accusationis remissæ conuictioni reddidit. Nulli alij licuit impune tribunum in ordinem redigere.

CAP. XXXVIII. ALIA ex aliis exempla subeunt eorum, qui parentes suos periculis eripuerunt, qui ex infimo ad summum protulerunt, & è plebe acertioque ignobili nunquam tacendos sæculis dederunt. Nulla vi verborum, nulla ingenij facultate exprimi potest, quantum opus sit, quam laudabile, quamq; nunquam à memoria hominum exiturum, posse hoc dicere: Parentibus meis parui, cessi: imperio eorum, siue æquum, siue iniquum fuit, obsequentem submissumque me præbui: ad hoc vnum contumax fui, ne beneficiis vincerer. Certate obsecro vos, & fusi quoque restituite aciem. Felices, qui vicerint: felices, qui vincuntur. Quid eo adolescente præclarior, qui sibi ipsi dicere potuit; neque enim fas est alteri dicere: Patrem meum beneficiis vici? Quid eo fortunatius sene, qui omnibus vbique prædicabit, à filio suo se beneficiis victum? Quid autem est felicius, quam sibi cedere?

## LIBER QVARTVS.

### CAPVT I.

**O**mnibus quæ tractauimus, Ebuca Liberalis, potest videri nihil tam necessarium, aut magis (vt ait Salustius) cum cura dicendum, quàm quod in manibus est: An beneficium dare, & inuicem gratiam referre, per se res expectandæ sint. Inueniantur qui honesta in mercedem collant, quibusque non placeat virtus gratuita: quæ nihil habet in se magnificum, si quicquam habet venale. Quid enim est turpius, quam aliquem computare, quanti vir bonus sit: cum virtus nec lucro inuitetur: nec absterreatur damno, adeoque neminem spe ac pollicitatione corrumpat, vt cuncta in se impendere iubeat, ac sæpius in vitro tributis sit? Calcatis vilitatibus ad illam eundem est quocunque vocauit, quocunque misit, sine respectu rei familia-